

Voorzitter	A.P.J. van Heck, Dorpsstraat 35, 7261 AV Ruurlo. Telefoon 0573 - 452894.
Secretaris	L.W. Besselink, Nijverheidsstraat 8, 7261 AK Ruurlo. Telefoon 0573 - 452376.
Penningmeester	A. Flierman, Vrochterdijk 16, 7244 PN Barchem. Telefoon 0573 - 451921. Bankrekening: RABOBANK Ruurlo, rekeningnummer 3567.22.996 T.n.v. historische vereniging Old Reurle.
Lid	Mevr. R. Greupink-Wolsink, Hessenweg 4, 7261 AP Ruurlo. Telefoon 0573 - 452477.
Lid	G.J. Kleyn Winkel, Dwarsdijk 10, 7025 CR Halle. Telefoon 0573 - 461248
Redactieadres	J.H. Tornij, Watersnipstraat 2, 7132 DG Lichtenvoorde. Telefoon 0544 - 379691.

De vereniging is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Zutphen, onder nummer [✓]49103401.
Het kwartaalblad "Onder d'n Kroezeboom" is geregistreerd onder nummer ISSN 0929-919X.

-o-

VAN DE VOORZITTER

Een afscheid. Als alles gaat zoals ik denk dat het gaat, zal ik tijdens de algemene ledenjaarvergadering van 19 maart a.s., als voorzitter aftreden. Ik heb het voorzitterschap gedurende 6½ jaar met zeer veel plezier bekleed. Maar ik vond het tijd worden om plaats te maken voor een ander.

Let wel, na jaren raken je ideeën uitgeput en is fris bloed hard nodig.

Ik wil tenslotte nog een paar woorden van dank uitspreken aan alle eerdere en huidige bestuursleden voor hun steun, inzet en medewerking.

ALGEMENE LEDENJAARVERGADERING

Woensdag 19 maart a.s. vindt overeenkomstig het huishoudelijk reglement, de jaarlijkse ledenvergadering plaats van de historische vereniging "Old Reurle". De aanvang is 20.00 uur in zaal de Luifel te Ruurlo.

Agenda:

01. Opening door de voorzitter.
02. Notulen van de vorige vergadering.
03. Mededelingen en ingekomen stukken.
04. Jaarverslag secretaris.
05. Financieel verslag penningmeester.
06. Verslag van de kascommissie.
Er moet ook een nieuw lid voor de kascommissie benoemd worden. Aftredend is de heer H.J. Nijhof.
- X 07. Bestuursverkiezing.
Aftredend zijn: De heer A.P.J. van Heck. Hij is niet herkiesbaar;
De heer G.J. Kleijn Winkel. Hij is wel herkiesbaar.
Als nieuwe kandidaat voor het bestuur wordt voorgedragen: De heer M.G. Kok, Barchemseweg 67 te Ruurlo.
Namen van tegenkandidaten kunnen tot 10 dagen voor de vergadering worden ingediend bij de secretaris van de vereniging.
08. Rondvraag.
09. Sluiting.

PAUZE.

Voor het programma na de pauze heeft het bestuur medewerkers van het museum "Eungs Schöppe" in Markelo uitgenodigd.

Onder het motto "van vlas tot linnen" zullen zij ons door een inleiding en demonstratie op de hoogte brengen van vlasbewerken en linnenrollen.

De termen uit de vlasbewerking zoals: vastrekken - op hokken zetten - de repel en repelen - lijnolie en lijnkoek - roten en groot - de braak, braken en gebrakt - zwingelen en gezwingeld - de hekel en hekelen - vlaspop - spinneweken - de wever en weven - bleken en gebleekt - linnen en linnenrollen, zullen na deze avond voor ons niet meer onbekend zijn.

Belangstelling? Kom dan naar de ledenjaarvergadering.

MEDEDELING VAN DE PENNINGMEESTER.

Evenals het vorige jaar, zullen wij de Baten en Lasten-rekening en ook de Balans-gegevens niet in "Onder d'n Kroezeboom" publiceren.

De op de ledenvergadering aanwezige leden kunnen tijdens deze vergadering over een exemplaar beschikken. Op 29 januari jl. heeft de kascontrole plaats gevonden door de heren H.J. Nijhof en J.H. Abbink. Alle posten zijn met het kas/bankboek gecontroleerd en akkoord bevonden. Ook de kas en banksaldo's zijn gecontroleerd. Door de verkoop van video's van de films van wijlen huisarts Bakker en omdat er geen bijzondere grote uitgaven zijn gedaan, hebben wij ook dit jaar een batig saldo. Wel heeft het bestuur besloten een reservering per jaar te doen, voor het eventueel in te richten "museum" voor oude landbouwwerktuigen/huishoudelijke apparaten en andere ouderwetse gebruiksvoorwerpen.

Ab Flierman, penningmeester.

Door al deze mutaties heeft de historische vereniging Old Reurle op het moment van verschijnen van deze Onder d'n Kroezeboom **217 leden**. Een prachtig aantal, maar laten we door gaan, op weg naar de 250.

PERSBERICHTEN.

Bij de vereniging zijn de navolgende persberichten binnen gekomen:

De eerste is van Schiphouwer en Brinkman uit Amsterdam over:

De eerste volksvertegenwoordigers van Gelderland in 1795.

Eindredactie eb inleiding P.W. van Wissing (thesaurus 8), ISBN 90-72872-14-2, VII + 312 p., prijs f 59,50.

Het is een mooi en degelijk boek, gebonden in linnen en gedrukt op zuurvrij papier, met veel illustraties en overzichtskaarten. Het boek sluit aan op het in 1993 verschenen **Homines novi. De eerste volksvertegenwoordigers van Gelderland in 1795**. Daarin waren alleen de 111 volksrepresentanten van het Kwartier van Veluwe opgenomen. Nu zijn de prosopografische gegevens van alle 366 volksrepresentanten van Gelderland bijeengebracht. Over 341 van de 366 volksvertegenwoordigers konden min of meer uitvoerig bericht worden. Slechts van 25 volksvertegenwoordigers konden geen of nauwelijks gegevens boven water gehaald worden. De uitgave is daarmee een belangrijke bron voor de lokale en regionale geschiedenis van Gelderland voor de Franse tijd.

Het tweede persbericht is van het Rijksarchief Gelderland, waarin zij meedelen, dat de zaterdagopenstellingen nog tot 1 maart a.s. in de huidige vorm gehandhaafd blijven. Over de eventuele wijzigingen worden we nog geïnformeerd.

OPMERKING REDACTIE.

Ik heb van één van de leden van de vereniging een klacht binnen gekregen over de grootte van de tekst en het soort lettertype. Hij moest bij het lezen al bijna een vergrootglas gebruiken. Ik had graag geweten of er meer mensen zijn, die problemen hebben met het lezen van ons blad. Zo ja, geeft U dit dan even door aan de redactie of één van de bestuursleden.

97.02 (02)

In 1923 is de vereniging "De Hollandsche Molen" opgericht. Dit is een vereniging tot behoud van molens in Nederland. Mede door toedoen van jhr. mr. F. Van Rijckevorsel uit Berlicum (NB), lid van het dagelijks bestuur van de Hollandsche molen, zijn in de jaren 1930 en later veel windmolens van stroomlijnwieken voorzien. Hierdoor ontstonden er nieuwe mogelijkheden voor een regelmatig maalbedrijf, zodat de motor, waarvoor de energie duur of schaars was, langdurig buiten bedrijf kon blijven. Hij propageerde eerst het **Dekker wiekstelsel** en vanaf 1936 het **van Bussel wiekstelsel**. Dit laatste had een gunstiger effect. In de tweede wereldoorlog zijn veel windmolens vernietigd c.q. vernield. Door de bezetter was een afbraakverordening ingesteld, die na de bevrijding weer werd ingetrokken. Het gevolg hiervan was dat een groot aantal windmolens is gesloopt. De windmolens, die oorlogsschade geleden hebben, werden geïnventariseerd en met financiële hulp weer maalvaardig gemaakt. Maar het werken met een windmolen werd steeds moeizamer; de concurrentie was enorm, zodat de grote meelfabrieken en coöperaties de overhand kregen. Het gevolg hiervan was, dat in de vijftiger jaren veel molens niet meer maalden op windkracht en mede daardoor in verval raakten. Inmiddels heeft ook de **hamermolen** zijn intrede gedaan. Daarmee konden de grondstoffen voor mengvoer worden gemalen, die niet korrelvormig waren. Aanvankelijk gebruikten de molenaars de hamermolen ook voor het loongemaal; deze machine kon namelijk ook vochtig graan malen en de bediening was gemakkelijk.

Door het wegvallen van de handelsbelemmering tussen de EG-lidstaten, de explosieve bevolkingsgroei en de inkomstenstijging nam de vraag naar vlees en zuivelprodukten sterk toe. De noodzaak om te komen tot lagere kostprijzen en daardoor een betere bestaansmogelijkheid voor de boer, leidde tot sanering van de bedrijfsvoering, specialisatie en schaalvergroting. Dit betekende in veel gevallen het einde van het gemengde bedrijf.

De molenaars werden gedwongen om met de boeren zogenaamde mestcontracten af te sluiten, waardoor de varkensstapel sterk kon worden uitgebreid. Hierdoor was een grotere afzet van mengvoeders mogelijk. Met het installeren van een hamermolen moest ook de capaciteit van de menginrichting worden uitgebreid en moesten er silo's voor grondstoffen en eindprodukten komen. Om de kosten te drukken werden sommige graansoorten zoals gerst, tarwe en rogge later geheel of gedeeltelijk vervangen door andere grondstoffen, zoals tapioca en bij- en afvalprodukten van de voedings- en genotsmiddelenindustrie.

Voor windmolens waren de veranderingen op het gebied van de gespecialiseerde veevoeding, de ontwikkeling in de loonkosten, de werktijden en het wegvallen van het loongemaal funest. Door de specialisatie in de veehouderij veranderde ook het dorpsbeeld. De gemengde bedrijven in de dorpskernen en aan de dorpsranden verdwenen en daarmee ook ambachtelijke bedrijven, zoals hoefsmeden, wagenmakers en zadelmakers. Ook het landelijk karakter kreeg zo een ander aanzien. Voor een klein aantal windmolens ontstond er in de jaren '70 nieuwe mogelijkheden. Rogge en tarwe of volkorenbrood en brood van biologische tarwe, ambachtelijk gemalen begon weer ingang te vinden. Produkten die door ambachtelijke molens worden geleverd zijn onder andere *tarwe- of volkorenmeel, gemalen van een mengsel met een goede bakwaarde en van biologische tarwe; bloem van tarwe en biologisch tarwemeel; gebroken en geplette tarwe en tarwegries; roggemeel van harde rogge en ook van biologisch rogge en boekweitmeel.*

De doelgroepen van de ambachtelijke molenaars zijn ambachtelijke bakkerijen en thuis- of zelfbakkers.

Enkele verschillen tussen gemalen produkten uit de molen of de fabriek zijn:

Het meel afkomstig van molenstenen bevat de kiemen van de tarwekorrels. Deze bevatten veel vitaminen en hebben een hoge voedingswaarde. In de meelfabrieken worden de kiemen tijdens het maalproces verwijderd om de houdbaarheid van het meel en de bloem te verlengen; een gedeelte dat de houdbaarheid niet beïnvloed wordt later weer aan het tarwemeel toegevoegd.

Het heeft een natuurlijk aroma. In de meelfabrieken verdwijnt een deel van het specifieke meelaroma door het verwerkingsproces en het luchttransport tussen de bewerkingen en de opslag.

Er is geen bakverbetermiddel nodig. De ambachtelijke korenmolenaar moet door de keuze van goede tarwe-soorten een constante kwaliteit nastreven.

Vanaf de jaren 60 werden er molenstichtingen opgericht, met het doel die molens te behouden die nog in goede staat verkeerden en andere te restaureren. Ook besefte men toen dat er maar weinig beroepsmolenaars meer waren, die het vak molenaar van vader op zoon geleerd hebben. Daar die mensen een zee van ervaring en kennis hebben, werd aan diverse molenaars gevraagd om een cursus te verzorgen en hun kennis over te brengen aan belangstellenden die het vak willen leren. En zo werd er een cursus **amateur-molenaar** georganiseerd, die later uit zal groeien tot een landelijke organisatie van "**Gilde van vrijwillige molenaars**".

Mijn kennis heb ik opgedaan op de molen "HERMIEN" te Harreveld. Dit werd verzorgd door de heer F. Gunnewick uit Vragender en de heer J. Wolterink, eigenaar van de molen. Na zo'n anderhalf jaar op de zaterdagmiddag ervaring opgedaan te hebben, werd er examen afgenomen door een commissie die door de vereniging van "**De Hollandsche Molen**" aangesteld is.

Geslaagd en dan word je een molen toegewezen.

Ik hoor het de heer Frans Gunnewick nog zo zeggen, "jullie zijn maar amateurjes". Maar sommige amateurjes hebben de wind in de zeilen gehad en hebben zich opgewerkt tot beroepsmolenaar.

Zij malen nu weer met een windmolen voor de bakker of de huisbakker.

Als belangstellende voor het oude wat vroeger was en nu is geworden, kwam ik als vrijwillig molenaar voor de eerste keer op een voor mij nog vreemde molen in Silvolde. Ik kreeg me daar een sleutel in de hand geduwd, die wel tot een grote kasteel deur kon behoren. Een knots van een sleutel dus, die als ik hem in het slot om draai een geluid produceert zo van: klats, klats. Dan zwaait de deur naar binnen toe open en ik waan mij gelijk in een andere wereld.

Nieuwsgierig ga ik op inspectie uit en ontdek dan zo het één en ander. Op de begane grond bij de ingang zijn op de muur tekens aangebracht die tot 5 tellen IIII. Lopend naar de trap die naar de steenzolder leid, merk ik dat deze op zijn kop geplaatst is. Deze is met de restauratie zo geplaatst (hergebruik). Het bleek namelijk dat in de afgelopen 120 jaar de treden zodanig waren afgesleten, dat er zich per trede twee kuiltjes hebben gevormd dat aan een houting zitting van een stoel deed denken.

Ook de steen zolder heeft zijn sporen nagelaten, zoals nissen in de muur waar rondsels hebben gedraaid. In het verleden waren hier drie koppels maalstenen, één voor consumptiemeel en twee voor veevoer.

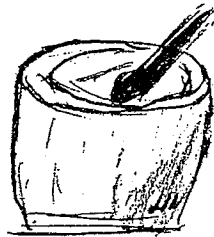
De zolderbalken van de luizolder zijn ook bijzonder. Ook hier bevinden zich delen van schoren (hergebruik) die eertijds de staart hebben ondersteund. Ook is er een stuk houten roede waarin de gaten van de hekstocken nog te zien zijn. Met roede wordt bedoeld het deel van de wiek dat door de askop steekt.

De eerste aanmelding tot het oprichten ener windmolen dateert van 4 april 1856. De aanvraag naar de provincie is van 15 maart 1856. Deze aanvraag wordt goedgekeurd op 26 mei 1856. Medio september is men gestart met het malen. De eerste eigenaar-molenaar heeft er maar kort plezier van gehad; hij overleed op 30 december 1856 's middags om half drie.

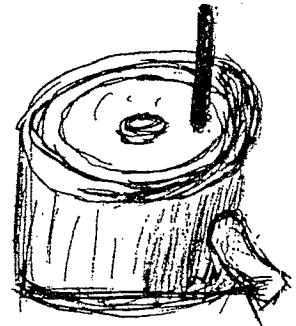
In Haarlo bij Wim op de hoek staat nog steeds die oude deegkneedmachine. Tot welke gedachten zo'n ding al niet toe kan leiden.

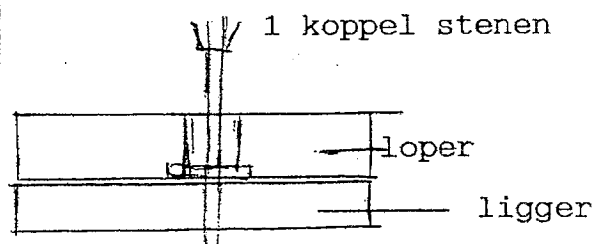
wrijfsteen

holle steen
voor het stampen

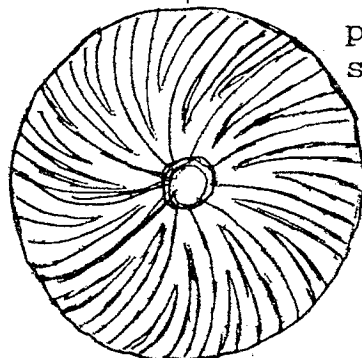
trog of handmolen

1 koppel stenen

loper

ligger

pand
scherpsel

In de woordenlieste van den dichter A.C.W. Staring kump 't woord **spieker** veur. Miesschien neet zon bezunder woord, al zölt leu dee-t plat praot 't met mie ens waenn da'j neet met-ene motdenken an zin dink wa'j met 'n hamer in holt könt slaon. Dat neume wie namelek van olds gin spieker, maor naegel. En zo neume wie 'n schroef heel logisch 'n draodnaegel.

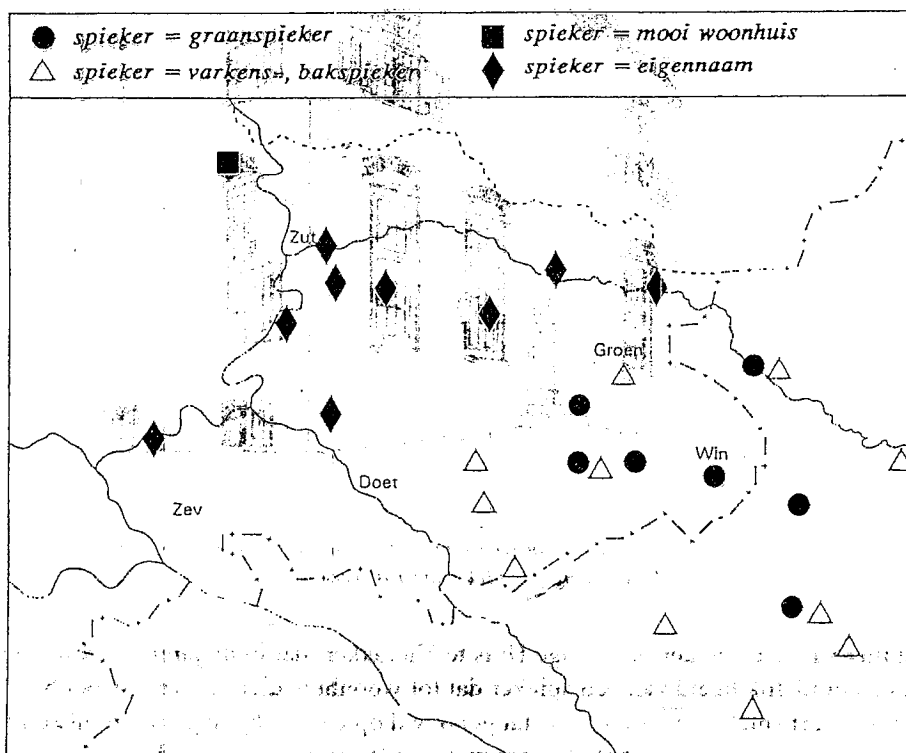
Starings spieker hef te maken met de name van 't Arnhemse stadsdeel wat as de plannen deurgaot 't visitekaartjen van de stad mot worden en doordeur zien grote bekendheid wel gauw kwiet zal raken: 't Spijkerkwartier. Van oorsprong was dat de plaatse woor de spiekers stonn: de veurraodschuren woor de Gelderse hertogen 't zaod in bewaarden wat de onderdanen mossen leveren.

An-enommen wordt dayt 't woord spieker umtrent de veerde eeuw nao Christus in 't Germaans ontstaon is uut 't Latijnse woord **spicarium**. In de Lex Salica - woorin de rechten van de Franken an 't ende van de vijfde eeuw nao Christus op-etekend bunt - kump 't woord al veur. In 't bekende Middelnederlandse gedicht Van d Vos Reinaerde (rond 1200 eschreven in Vlaanderen) staot dissen zinnen oover de riekdom van den pastoor van Blois: "*In al dat lant van Vermendoy's. So en woonde gheen pape riker. Die pape hadde ene spieker daer menich vet bake (=ziede spek) in lach*". En in 'n Amsterdamse wet uut 1605 wordt 'n bepaolde plaatse umschreven as: "*op Sinte Lucien burgwal tusschen de jonge Koelensteegh ende de spijker van Elbert Cornelissen*". Dat gif an dat 't woord in Holland - al wordt 't dan met 'n ij eschreven - ok bekend ewes is. Trouwens, in 't Hoogduuts kump 't woord **Speicher** veur. Umdat de ij en **ai** uut de **ie** ontstaon bunt, kō'w vaste-stellen dat onze streektaal de oorspronkeleke klinker - dee 't Latijn ok al had - bewaard hef.

Toch is der ok bie ons wel wat veranderd. Bie Staring vi'w namelek as betekenis van spieker neet '**veurraadschure, pakhuus veur zaod**, maor: "**landhuusken**". A'j dat laest, denk ie al gauw dat Staring dat neet good hef, want hoo kan,n schure of pakhuus noe op-ens 'n landhuusken worden? Maor de Lochemer W.C.

Wansleven gif 't bewies dat Staring wël gelieke hef. Hee schrif namelek in de Geldersche Volks-almanak van 1859: "*Weet gij, Hollandsche lezer! Wat een spieker is? Dat is een buitengoedje. - Neen, dat is het eigenlijk niet: daarvoor is het te klein. Maar het is toch te elegant gebouwd voor een gewoon huis, en het ligt alleen, in het midden van een hof. Zulk een optrekje noemen onze Geldersche boeren een spieker. En ze zijn niet heel karig met dien naam. Ik heb het beleefd, dat een zeer eenvoudig huis, alleen omdat het groote ruiten kreeg en van de overige huizen verwijderd stond, door de eersame landlui betiteld werd met den eernaam van: "zoo'n spiekertjen"*".

De Vordense professor J.H. Gallée hef 't woord ok op-enommen in zien woordenboek wat in 1895 uut-ekommen is. Hij gif drie betekenissen: 1) **bargplaatse van zaod of gereedschap**, 2) **herenhuus**, 3) **schure**.

't Kaartje löt zien dat de metwarkers van 't Wald uut de Zuidoostelek Achterhoek en 't anpöolende Westfalen 't woord spieker kent in 'n betekenis dee aanslut bie de derde betekenis van Gallée. De metwarkers uut Sinderen bevobbeld schriefft: "'n Spieker was 'n aanbouw an 't huus en 't wier gebruikt um varkens in te hollen of ok wel jongvee". In Westfalen steet ,n spieker vake véúr 't deel van 'n boerderieje woor ehuusd wordt. 't Heet der poggenspieker, koddenspieker of bakspieker umdat der poggen of kodden in ehouden wordt of umdat ze der brood in bakt.

Tich bunt der ok nog wel spiekers woor van olds zaod in bewaard wodn. Dat schriefft metwarkers uut Westfalen en uut Aalten, Lechtenvoorde en Winterswiek. Wat Winterswiek anbtreft mo'w met-ene denken an 't temekek bekende spieker Kössink, wat eigendom is van de G.A. van der Lugtstichting.

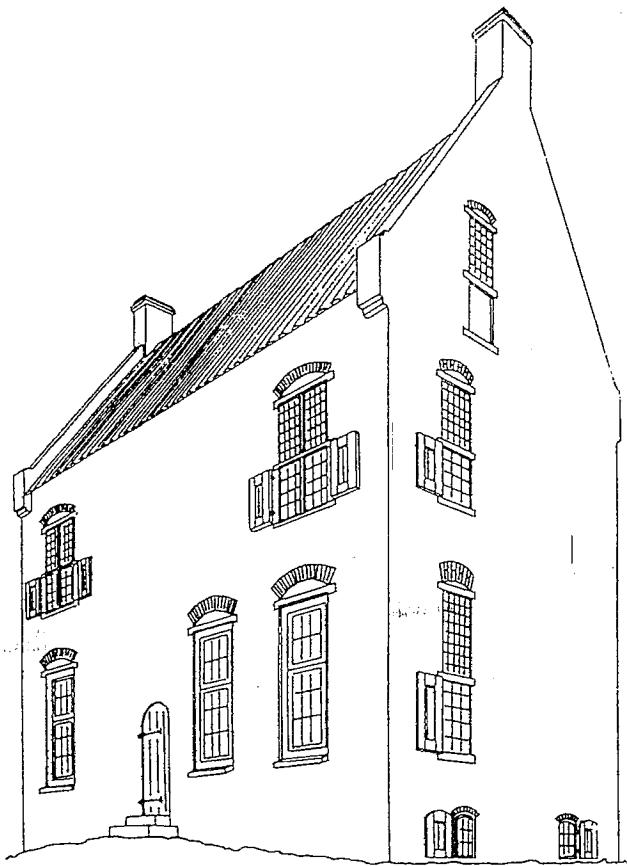
Dat spieker 'n woord is wat langzaam an verdwient, kump naor veuren uut de opmarking uut Lechtenvoorde: "Enkelt heur i-j 't nog; oldere leu praot van ne vlasspieker en ne zaodspieker. Mangs was 't 'n höksken waarin holt of mais te dreugene lag".

De betekenis dee Staring en Wansleven geeft, is allene buten onze regio - deur 'n metwarker uut Wilp bie Twello - eneumd. Hie gif op dat met spieker 'n herenhuus van de lanter an-eduud wordt.

En dan is 't woord spieker in onze streek bewaard ebleven in namen veur bepaolde huzen. Zo is der bie Vierakker 'n boerderieje dee 't **Hoge Spieker** heet en schrif 'n metwarkster uut Eibarge: "Hier in Eibarge was 't Spieker 'n stuk of zes huuskes, dee an mekare ebouwd wazzen. Ik mene dat ze van de Hervormde Kerke waren. An 't laatste huusken was ne soort schure ebouwd en door ston de liekwagen in".

Dat der met de betekenis van spieker völle an de hand is, blik ok heel dedekek uut 'n opgave uut Laothum; door was 't Spijkerhuus vrogger 'n heel gewoon huus wat later as schure veur varkens en jonvee in gebruik enommen is.

't Woord spieker is dan wél in onze streek eeuwen lange neet veranderd; de betekenis is bepaold neet altied 't zelfde ebleven

Voorgevel en noordgevel in scheve projectie, waardoor het rijzige karakter van het Spieker wordt geaccentueerd (Tekening J.W. Verstege).

Deze afbeelding van het Spieker of 't Hoge Huis te Vierakker, dat in de jaren '60 van deze eeuw is gerestaureerd, geeft een duidelijk beeld van een spieker dat tot woonhuis diende. Nu bewoonbaar gemaakt voor twee gezinnen. Deze soort spiekers werden meestal gebouwd op een verhoging en er omheen lag dan een gracht, die muizen en ander ongedierte moest beletten om zich aan 't graan te goed te doen.

Bovendien vormde die een belemmering voor eventuele dieven. Het spieker werd gebouwd op een gewelfde kelder, daarboven kwam de woonetage en daar weer boven één of meer graanzolders.

Ook in Ruurlo bestaan er familie en boerderijnamen met de naam Spieker.
Dit is uitgezocht door Frits Toevank.

De naam Spijker hoort in de streektaal uitgesproken te worden als Spieker. In een verpondingsboek van 1650 komen wij in de Veldhoek de boerderij **de Spicke** tegen, later genaamd **de Olden Spikker**. Deze boerderij heeft tot 1916 gestaan tegenover de Kapersweg 1.

De bewoners van deze boerderij heetten:

In 1650: *Derk op de Spicke* ;

In 1670: *Jan op de Spijcker*;

In 1704: *Berend Spijcker op den Olden Spikker*;

In 1742 trouwt dochter *Janna Spijcker* met Willem Wassink.

De familienaam werd toen *Wassink op den Olden Spieker*.

Er is nog steeds in de Veldhoek een boerderij met de naam **van Spieker**. Deze ligt aan de Beumersteeg, tegenover de Boskapel. De boerderij is in 1758 gesticht op den Dekkerskamp door Derk Klanderman van den Strikker (Slootsdijk 10). Hij was toen getrouwd met Griete Esselenbroek van de Beeuwken in de Veldhoek (nu Zelhemsseweg 6 te Ruurlo).

Derk en zijn familie noemen zich nadien **Spijker**. Zijn zoon Berent vertrekt in 1770, na overlijden van zijn ouders, naar de boerderij de Maandag in de Heurne onder Ruurlo. De boerderij **De Spieker** wordt heden ten dage bewoond door de familie Klumper.

Ten slotte hebben wij in Ruurlo de boerderij **De Spieker** of **Kleine Haar** aan de Spijkerdijk. Deze boerderij werd in 1517 afgesplitst van de Grote Haar (nu Haderboer) aan de Haarweg 3 te Ruurlo. Ten tijde van de afsplitsing woonde er Trijne Nijenaar. In 1670 werd de Kleine Haar bewoond door Jan Jansen met zijn familie. In 1690 woonde er Derck Jansen Spijcker met familie. In 1743 komt Dries te Winkel samen met zijn vrouw er te wonen. Zij kwamen uit het dorp van B 18 (nu parkeerplaats Coöp-winkel). Zij noemden zich voortaan **Spijker**, even als hun zoon Dries, die in 1784 trouwde. Zijn weduwe hertrouwde in 1799 met Derk Eggink uit Beltrum. Vanaf die tijd woont er de familie Eggink. De boerderijnaam blijft wel Spieker of Spijker. Deze boerderij werd in 1882 herbouwd. Hij brandde in 1909 af en werd in 1911 weer opgebouwd. De gevelsteen op de boerderij vermeldt: "**Spieker 1882. 1911.**"

Er wonen nu al weer vier generaties Hendriksen op de boerderij.

Noot: Dit verhaal over de Spieker werd bijeengezocht door mevrouw M.J. Baronesse van Heeckeren van Kell-van Tets. Het artikel van de heer Schaars werd overgenomen uit "den Schaorpaol"; Periodiek van het Staring-Instituut te Doetinchem, 17de jaargang, nummer 3, september 1996.

DE FOTO

'n Jonge deern van 't Stoevezand
geet in bi d'olden Hillebrand
den pottograaf op d'Oldewand (1)
en vrög : " Kan 'k mi afnemmen laoten,
glieks as veur 't glas steet an 'e straote?"

(1) straat in Zutphen.

Kerst Zwart
(In en om het dorp).

In 1046 schonk koning Hendrik III aan de kerk van Utrecht een graafschap in Hameland, waarvan de grenzen er als volgt uit-zagen: van Rathnon naar Hunne, verder naar Weggestapolon, Westerfle, Agastaldaburg, door het bos naar Stenere, over de IJssel naar Lovenem en Erbeke, naar Suthempe en overnieuw de IJssel over naar Ascethe. Enige van deze plaatsen hebben een bekende klank, weer andere leveren ons heden ten dage de nodige hoofdbrekens op. Gelukkig hebben anderen deze puzzel voor ons opgelost.

Rathnon was Rande, een buurschap in het kerspel Deventer, Hunne lag eveneens in dit kerspel en wel in de buurschap Borgele en Averloo, Weggestapolon - Weggestapel een erf bij Bathmen, Westerfle - Westerfler de havezathe bij Diepenheim, Stenere - Steenderen, Lovenem - Leuvenheim, Erbeke - Eerbeek, met Suthempe (men denkt al gauw aan Zutphen) doch hier wordt Empe, ten Westen van Zutphen, bedoeld; dit om een onderscheid te kunnen maken met Noord-Empe het latere kerkdorp Voorst. Als we dan overnieuw de IJssel oversteken komen we in Ascethe - Eschede bij Gorssel.

U mist in dit rijtje de naam Agastaldaburg of Bagastaldaburg.

Omtrent deze naam taste men jaren in het duister.

Men zocht het bij Ruurlo, Terborg en Steenderen en ten oosten van Lochem aan de Bolksbeek. Slicher van Bath heeft hier echter (misschien wel ongemerkt) de weg gewezen. Hij schrijft in Mens en land in de Middeleeuwen; dl II, pag.270, over een erve Haistelbarch of Hasterborch dat gelegen was onder Zwiep, een kerspel van Lochem, dat als zodanig voorkwam in de Gelderse rekeningen van 1382/83. In datzelfde Zwiep (dat in een onechte oorkonde uit 1059 als Swipe wordt beschreven) vindt men ook de erven Averlaar, Benteler, Cotelenborgh, Dengerinck, ter Lynde en Smedink. Het kaartje van deze omgeving wijst U de weg als U de huidige namen wilt kennen.

Iets meer zuidelijk ligt het erve Hagenbeek (Haigenbeick).

Ten oosten van Smeenk (Smedink) ligt nu een erve Hazelberg. Deze naam kan - volgens Moerman - op regelmatige wijze worden afgeleid van Agastaldaburg > Haistelbarch.

In 1938 schreef G.J.Doomink een studie over de grenzen van het graafschap in het jaar 1046. Hij vond resten van lage wallen die door hem als grenswallen werden beschouwd. Deze liepen o.a. van Hunne naar Weggestapel en van Baak naar Barchem en de Stoutenberg. Hij meende Agastalgaburg te vinden op de plaats van de erve Hagen aan de Bolksbeek. Hoe dicht is hij bij de oplossing geweest!

Op het kaartje ziet U de resten van (vermoedelijk) landweren, enkwallen en dijken. Vaak is dit niet meer met zekerheid na te gaan.

Welke kerspelen vond men in de Middeleeuwen in de graafschap Zutphen zoal? Allereerst de parochies van Deventer in de Bergkerk en de Onze Lieve Vrouwekerk. Dan nog Zutphen, Warnsveld (een grote parochie), en het zeer oude Wichmond dat later haar zelfstandigheid zou verliezen omdat het in de 16e eeuw bij Warnsveld werd gevoegd. Almen en Vorden behoorden bij de moederkerk in Warnsveld; het is niet bekend waartoe Gorssel hoorde. Meer oostelijk lag de grote parochie Lochem. We gaan niet verder in op de nog zuidelijker gelegen parochies van Steenderen t.e.m. Doetinchem evenals alle die gelegen zijn in het Aartsdiaconaat Deventer zoals Wilp, Terwolde en Twello.

We gaan een stukje zuidwaarts met kerspelen die niet tot het Aartsdiaconaat behoorden. Tot de kerspelen die geheel of gedeeltelijk in de graafschap hebben gelegen behoorde Voorst, wiens kerk al in 893 een eigen kerk van de abdij Prüm was: deze kerk was gelegen in het al eerder genoemde Noord-Empe.

In de tweede helft van de 15e eeuw maken ook Tonden en Voorst-tonden deel uit van het kerspel Voorst. In 1414 echter liggen Empe (Zuid-Empe) en Tonden in de kerspelen Brummen en Voorst.

Dit zou geweest zijn om enclavevorming te voorkomen. De naam Voorsttonden zou dan ook niet duiden op enige parochie samenhang maar wijzen op het grondbezit.

Volgens deze opvatting zou de parochie Brummen zich (indien juist) vroeger veel Noordelijker hebben uitgestrekt. Brummen behoorde al (naar men aanneemt) sinds 996 tot de abdij van Elten. In 795 wordt de "villa Brimmum" genoemd toen een stuk land te Wichmond aan Liudger (de stichter van de kerk te Wichmond en de abdij te Werden) geschonken werd.

De kerk van de parochie Hal(Hall) behoorde aan de abdij te Werden en was eveneens aan Liudger gewijd. Het zou dus inderdaad zo kunnen zijn dat hier ten Westen van de IJssel een grote parochie Brummen heeft gelegen.

Een aantekening uit 1649 in het verpondingsregister van Loenen en Zilven(Sylwolden), gewaagt van het "Wiltvorsters goet" aldaar, dat belast was met drie molder rogge voor "den pastoor van Wichmoet" en een schepel voor "den custer van Hall". Dit zou kunnen betekenen dat de parochie Wichmond een parochie samenhang kende met voornoemde plaatsen.

Andere erven te Loenen betaalden "een Wichmondsche tiende" of schonken een paar hoenders "aen de kerk tot Hall"

Het is niet aannemelijk dat de graafschap samenviel met een kerkelijk distrikt. De kerkelijke indelingen hebben zich geleidelijk aan ontwikkeld waardoor het mogelijk is dat deze zich eerst aangesloten hebben bij de oude gouwen. Evenmin is het zeker dat we bij de grenspunten die besproken worden moeten denken dat deze door rechte lijnen met elkaar verbonden werden, deze grenslijn is in de loop der eeuwen aan natuurlijke en andere invloeden onderhevig geweest.

Wanneer het graafschap van 1046 in twee delen uiteengevallen is weten we niet exact. Het zuidelijk deel met het land van Zutphen en Lochem hoort in de 13e eeuw aan de graven van Zutphen en wordt later bij Gelre gevoegd. Vermoedelijk waren de erfgenamen van de burcht van Zutphen eerst leenmannen van het Sticht, of voogden van de Zutphense kerk. Het noordelijk deel, het land van Deventer, bleef aan de bisschop en vormde al gauw een geheel met het oude Salland, dat ten noorden van Rathnon(Rande) was gelegen.

Förstemann had een verklaring voor de naam Agastaldaburg, alleen dacht hij hierbij verkeerd toen hij veronderstelde dat dit bij Terborg was. Hij plaatste de naam naast het Zuidduitse Hagestaldeshusen uit de 11e eeuw en Hagestalstedi in Westfalen (nu Hagstedt), van omstreeks het jaar 1000. Het woord hagestalt had de betekenis van jonge man, knecht, ongehuwd persoon (Hagestolz), maar ook een betekenis die het best uitkomt in een omschrijving van 1222, afkomstig van Caesarius de abt van Prüm aan de Moezel.

"Haistaldi, vocantur manentis in villa, non tamen habentes herediatem de curia nisi areas tantum et communionem in aquis et pascuis". Ze verbleven dus wel in de buurschap, maar hadden geen tot het hof behorende hoeve, en ook onvoldoende akkerland. De naam Agastaldaburg hoeft dus in principe niet met een burcht verbonden te zijn. Vermoedelijk kan men hun onderkomen vergelijken met een eenvoudige katerstede, of zelfs een tijdelijk onderkomen in de vorm van een plaggenhut of iets dergelijks zoals nog in deze eeuw gebruikt werden door eekschillers, veenarbeiders en polderjongens.

De haistaldi staan ook bekend onder de naam solivagi en enloppenlude. Met een beetje fantasie -alleengaande lieden-.

Als in de 9e eeuw was er sprake van de aanwezigheid van haistaldi aan het hof te Voorst, dat aan de abdij van Prüm hoorde. Drie van hen woonden te Deventre(Deventer).

Tot zover over de Graafschap in Hameland en hoe we van de naam Agastaldaburg naar de naam Hazelberg komen.

Bronnen:

H.J.Moerman in Tijdschr.Kon.Ned.Aardr.Gen.deel65 no.1 jan.1948

Bron: Archief gemeente Ruurlo.

Howel er door de eeuwen heen al briefverkeer is geweest moest de bezorging, of liever gezegd de overbrenging van brieven meestal door eigen personeel gebeuren. Brieven voor het buitenland, meestal zakenbrieven, werden door de schepen meegenomen naar de verschillende handelsposten en van daaruit verder bezorgt. Veel briefverkeer zal er echter niet geweest zijn, want alleen de adel en de gegoede middenklasse konden lezen en schrijven.

Uit de archiefstukken van de gemeente Ruurlo blijkt dat er in 1824 door de gemeente een bode is aangesteld, die de post uit Ruurlo, via Vorden, naar Zutphen bracht en over dezelfde weg post mee terug nam. Omstreeks 1825 ging de overheid er zich mee bemoeien en kwamen er postkantoren met aan het hoofd een postdirecteur. Postzegels waren er toen nog niet; die werden in Nederland voor het eerst in 1852 uitgegeven.

In een brief van 23 december 1824 staat het volgende:

Aan den heer Schout van Ruurlo,

Ik zend U hierbij nevens, een extract van het besluit der Gedeputeerde Staten van deze Provincie, nopens het gaan der boden van Ruurlo op Zutphen, benevens copie der instructien, volgens welke hij zich tot heden hebben moeten gedragen en waaraan hij voorts besluit in eenige opzichten wordt gerefereerd.

*De Hoofdschout van Doetinchem
Van Heeckeren tot Kell*

Het hierboven bedoelde extract is van 18 december 1824 en ziet er als volgt uit:

In aanmerking genomen zijnde dat er van rijkswege generlei voorzieningen genomen zijn ter verzekering van de dienst der Posterijen tusschen Ruurlo en Zutphen en gelet op de instantiën door den Hoofdschout van Doetinchem gedaan ten einde hier in wordt voorzien. Voorts mede gelet op de actuele inrigting ten dezen bestaande, hebben Gedeputeerde Staten goedgevonden:

- 1e Den tegenwoordig loopende bode tusschen Ruurlo en Zutphen, Jan W. Meulenkamp te commiteren, om voor provinciale rekening dezelfde functien, te rekenen van de 1e Januari 1825, te blijven waarnemen en zulks tegen eene jaarlijkse bezoldiging van 75 gulden.
- 2e Denzelve mits deze te verplichten:
 - A. Om 3 maal 's weeks ten 6 uren des morgens te vertrekken naar Zutphen, alwaar hij ten 10 uren in den voormiddag zal moeten aankomen en vandaar ten 2 uren weder te vertrekken, zullende hij des avonds ten 6 uren te Ruurlo moeten terug wezen.
 - B. Om op de voorschr. Dagen te vaceren tot de kosteloze overbrenging der brieven en depeches komende van den district hoofdschout of van den schout van Ruurlo en van den welken aan deze ambtenaren respectievelijk gerigt zijn; voorts mede met de bezorging der brieven van en voor den Hoofdschout van Borculo, zoo lang dez zelve op den huize de Wiersse woonachtig wezen zal.
 - C. Om zich bij de uitoefening van deszelfs functien verder provinciaal te gedragen overeenkomstig zijne tegenwoordige instructien en zulks onder toezicht van den Hoofdschout van Doetinchem.
- 3e De bezoldiging van voorschr. Bode te affecteren op de provinciale begroting van 1825 en wel bepaaldelijk op artikel 6 van de 1e afdeling van het 2e hoofdstuk.
- 4e De Hoofdschout van Doetinchem te belasten met de uitvoering dezès, voor zooveel denzelven aangaat en tevens te inviteren om den inhoud te brengen ter kennis van den Directeur van het Postkantoor te Zutphen, van den Hoofdschout van Borculo, den Schout van Ruurlo en den nieuw benoemden.

Afschrift (extract) dezès zal hiertoe aan denzelve Hoofdschout gezonden worden.

w.g. den griffier der Staten,
M.J. Vitringa.

De onder 2c bedoelde tegenwoordige instructien volgen hieronder:

Instructien voor de bodens van Ruurlo op Zutphen en weerom.

Artikel 1

De bodens gaan drie malen in de week en zullen van den 1e Maart tot den 1e November des morgens om half tien en van den 1e November tot den 1e Maart 's morgens om half elf te Zutphen moeten zijn.

Artikel 2

Zij zullen niet later dan om half 2 uren namiddags uit de stad mogen gaan en zich onderweg niet ophouden.

Artikel 3

Zij zorgen voor eene prompte bezorging van al het geene dat zij mede nemen, het zij van Ruurlo of van Zutphen en voldoen aan de commissien welke hun worden opgegeven.

Artikel 4

Zij zullen de lederen zakken volstrekt voor niets anders als voor brieven gebruiken.

Artikel 5

Zij bezorgen de officieele brieven van den Hoofdschout en alle particuliere brieven van of voor zijn huisgezin zoo wel naar als van Zutphen, onontgeldelijk, doch genieten daarvoor jaarlijks vijftig gulden.

Artikel 6

Ook doen zij zulks voor den Schout en diens Secretaris en genieten daarvoor vijftentwintig gulden.

Artikel 7

Uitgeschotene penningen worden hun allen terug gegeven.

Artikel 8

Ook bezorgen zij onontgeldelijk de officieele brieven van en naar Zutphen, voor den gemeente-ontvanger, voor zijde qualiteiten als gemeente-ontvanger betreft.

Artikel 9

Voor alle overige brieven in de gemeente die zij te Zutphen of onderweg moeten bezorgen, of van Zutphen mede brengen zullen zij voor elke brief een stuiver mogen vragen, ook geldt zulks voor ongefrankeerde brieven, die zij van den Hoofdschout, Schout en Secretaris te Zutphen of onderweg en niet aan bodens bestellen.

Artikel 10

Van pakjes, geene brieven zijnde, zullen zij naar evenredigheid mogen vragen, echter van elk pakje onder de drie ons niet meer dan eene stuiver, zoo wel van den Hoofdschout, Schout en Secretaris als anderen, van welke gelden zoo wel die in artikel 9 vermeld, zij geene rekening schuldig zijn.

Artikel 11

De klagten hierover ontstaande, als mede alle andere klagten worden door den Hoofdschout of Schout beslist.

Artikel 12

De Hoofdschout zorgt verder voor een vrij verblijf te Zutphen, doch op niets anders zullen de bodens zoo te Zutphen als te Ruurlo kunnen rekenen.

Artikel 13

Wanneer bevonden wordt dat zij tegen deze instructies handelen, worden zij van den post als bode ontslagen.

Artikel 14

De Hoofdschout zal in deze instructien alle noodige veranderingen kunnen maken.

Bij ondertekening dezès beloven wij ons naar den inhoud van dezelve te zullen gedragen.

Ruurlo, den 24 januari 1824
Geteekend J.W. Meulenkamp
H. Palsenberg
De Hoofdschout van Doetinchem,
Van Heeckeren tot Kell.

Op 29 september 1827 deelt "den Goeverneur der Provincie Gelderland" in een schrijven mee, wie er benoemd zijn tot **Directeur z.g. Distributeur** van de postkantoren te Borculo, Lochem, Winterswijk, Culemborg, Doetinchem, Terborg en Groenlo. Aan deze directeuren wordt verzocht de post, naar de verschillende plaatsen, in een pakje samen te binden en aan de betreffende boden mee te geven.

Zo moest de directeur van het kantoor te Zutphen de post (Depeches) voor de gemeenten Vorden, Ruurlo, Hengelo, Zelhem en Doetinchem meegeven aan J.W. Meulenkamp, bode tussen Ruurlo en Zutphen. Op zijn reis naar Zutphen nam de **bodeloper** (= lopende bode) de post uit Ruurlo en Vorden mee. De bode tussen Doetinchem en Vorden had de post uit Doetinchem, Zelhem en Hengelo naar Vorden gebracht.

In de kantoren van Winterswijk, Terborg, Doetinchem en Borculo kwamen de provinciale boden om de doorgaande post te brengen en te halen. De bode uit Borculo bracht die vervolgens door naar Ruurlo.

In de voorschriften staat verder dat de boden 2½ cent per depeche ontvingen voor elke door de provinciale bode meegebracht poststuk. Zo mocht de bode van Ruurlo 5 cent vragen voor elke particuliere depeche en voor die, welke naar Doetinchem, Zelhem of Hengelo moesten 2½ cent. De andere 2½ cent waren voor de bode tussen Doetinchem en Vorden.

In de plaatsen waar geen postkantoor was moest de burgemeester afspraken maken met hun boden over het bestellen van andere artikelen (dan eenvoudige brieven) aan particulieren. Natuurlijk moest alle post op lijsten worden vermeld, welke door de directeuren moesten worden ondertekend. Klachten over onregelmatige bezorging moesten aan de postdirecteuren gemeld worden.

Het verantwoordelijke postkantoor voor Ruurlo was dat van Zutphen.

De eerste poging om het postvervoer te veranderen was in 1829.

De gemeenteraad van Ruurlo kreeg op 5 oktober "een missive van de Heer Districts Commissaris van Bredevoort", waarin hij mededeelt dat een zekere J.H. Sikkink uit Winterswijk concessie heeft gevraagd "*om 2 maal in de week, op maandags en vrijdags en retourneren op dinsdags en zaterdags, met een wagen op veeren of riemen, passagiers en koopmansgoederen van zijn woonplaats en vice-versa te mogen vervoeren voor het vertrek der Diligence op Arnhem en na de aankomst van dezelve aan te komen en te vertrekken en met aanbod om indien hij tevens met het vervoer der post brieven van Zutphen op Winterswijk zou worden begunstigd, als dan met een postkarretje 's morgen ter 4 uren te vertrekken, om over Groenlo, Ruurlo en Vorden ten 9 uren te Zutphen aan te komen; en om ten halftwaalf uure langs dezelfde route weer naar Winterswijk terug te komen, mits daarvoor jaarlijks genietende eene som van zeshonderd en vijftig gulden en wijders om Z.H.M.G. te willen opgeven of en zo ja welke bedenkingen het plaatselijk bestuur van Ruurlo dienaangaande heeft en welke veranderingen hetzelfde bij het voorschreven plan heeft en welke veranderingen hetzelfde bij het voorschreven plan zoude verlangen ten einde daarvan bij het eventueel te maken Reglement op de bedoelde dienst te kunnen worden gebruik gemaakt.*"

Het gemeentebestuur antwoordt hierop het volgende:

1. *Den Heer Districts Commissaris van Bredevoort te kennen te geven zooals geschied bij deze dat de Gemeenteraad geene bedenkingen heeft tegen het rijden eener Diligence van Winterswijk door Ruurlo naar Zutphen vice-versa mits dat zulks niet bij uitsluiting aan J.H. Sikkink wordt toegestaan.*
2. *Dat de gemeente echter geen belang heeft in het rijden eener brievenpost door Ruurlo, derwijl dezelve volkomen gediend wordt door haren bode en door deze verandering alzo niet bevoordeeld wordende, moet de gemeenteraad het onverschillig beschouwen of er al of niet een brievenpost door de gemeente passeert.*

Over de afloop hiervan is verder niets bekend.

De bode J.W. Meulenkamp was naast bode ook aangesteld als deurwaarder. Ook hield hij toezicht op het onderhoud der wegen. Wanneer hij als bode - deurwaarder - opzichter bij de gemeente in dienst kwam is niet precies te achterhalen. Vermoedelijk is dit rond 1820 geweest, want in 1821 wordt aan J.W. Meulenkamp f.40,- uitbetaald als bode en f.25,- als opzichter der wegen.

Hoe lang J.W. Meulenkamp de functie van bode heeft verricht is in de archiefstukken eveneens niet terug te vinden, want onveranderlijk wordt jaar na jaar de bovengenoemde bedragen uitbetaald. Aangenomen mag worden dat hij dit gedaan heeft tot aan zijn dood, want op 8 juli 1840 wordt het overlijden van J.W. Meulenkamp besproken en de daardoor ontstane vacature. Besloten wordt om als nieuwe bode Lammert Meulenkamp te benoemen, zulks op het daarvoor vastgestelde tractement van veertig gulden jaarlijks en onder de verplichtingen bij de instructie van ten deze vastgesteld.

(wordt vervolgd).